

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРИРОДУ ПРАВОВИХ АКсіОМ

Ігор Петрович ДРОГОРУБ,

*аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ*

Незважаючи на те, що аксіома – це очевидна істина, яка не допускає виключень, в юридичній літературі існує широка палітра думок щодо розуміння суті зазначеного поняття. Дослідниця І. Зеленко зазначає, що правові аксіоми – це багатогранне складне явище правової дійсності, що відноситься до права, правосвідомості та правової науки, та є положеннями, що концентровано виражають соціально-правовий досвід і тому визначаються як істини, об'єктивна основа яких міститься у закономірностях, властивостях спеціально-юридичних принципах права і слугують для спрощення правового регулювання [1, с. 10]. Деякі науковці ототожнюють правові аксіоми з правовими звичаями [1, с. 10]. Водночас, відмінність аксіом від звичаїв полягає в тому, що аксіоми мають загальнолюдське (загальнодержавне) значення та визнання, тоді як звичаї мають локальний характер [1, с. 10]. Одночасно із цим зауважимо, що є правники, які взагалі заперечують існування у праві поняття «аксіома» [1, с. 10].

Як вказують В. Вовк та О. Волуйко, аксіомою визнається положення, яке приймається як незаперечна і неоспорювана істиною [2, с. 22]. А для переконливості ще й вказується, що це положення (аксіома) підтверджується багаторазовою досвідною перевіркою (тобто з позицій здорового глузду, коректно говорити про прийняття певних положень на віру, покладаючись на добросовісність його перевірки нашими попередниками) [2, с. 22]. Саме тому аксіоми не піддаються сумніву широким загалом науковців, більше того активно ними використовуються [2, с. 22]. Але історія розвитку науки свідчить про те, що «аксіоматичність» аксіом може бути сумнівною [2, с. 22].

В. Кройтор звертає увагу на те, що правовими аксіомами є положення юридичної науки, що формуються в результаті узагальнення багатоміжового досвіду правового регулювання суспільних відносин. Їх можна розкрити не тільки як постулати правової науки, а і як норми права, закріплені в законодавстві [3, с. 47]. Одночасно із цим, існує дещо інший підхід щодо розуміння аксіом у праві, зокрема в цивільному процесуальному, відповідно до якого в аксіомах закріплюються оціночні формули поведінки суб'єктів цивільного процесу з погляду добра і зла, прийнятого в суспільстві поняття справедливості, аксіоми виражають моральні основи права, його загальнолюдський зміст [3, с. 47]. Крім того, аксіоми завжди суть основні логічні поняття, опосередковані найбільш загальні зв'язки і відносини [3, с. 47]. Необхідність їх дотримання є очевидною з погляду здорового глузду, принципів моралі та справедливості, саме тому вони не потребують особливих доказів [3, с. 47].

В. Яслик та І. Гатала вказують на те, що аксіоми у праві є концентрацією багатовікового правового досвіду, своєрідними стовпами, на які спираються юридична наука і практика. Це основні посилення юриспруденції, що виражають її правові цінності, які відрізняються стійкістю і довговічністю [4, с. 835]. Правові аксіоми визначаються як самоочевидні істини, які не вимагають доказів. Їх значення в тому, що вони відображають вже встановлені і достовірні знання. Це «прості юридичні думки емпіричного рівня, що склалися в результаті багатовікового досвіду соціальних відносин і взаємодії людини з довкіллям». Саме вони допомагають виходити з найбільш скрутних ситуацій і колізій [4, с. 835].

Л. Петрова наводить філософсько-методологічне визначення поняття «аксіома» [5, с. 223]. Вона вказує, що підставою кожної пізнавальної діяльності галузевих наук як при використанні індуктивного, так і дедуктивного метода є визнання аксіом, значення яких полягає у тому, що лише за допомогою них можливо довести щось про факти або з фактів, тобто отримати істину [5, с. 223]. В поняття аксіоми входить, як було вказано вище, її недоведеність. Дедуктивним шляхом довести аксіоми неможливо, бо вони утворюють підставу всякої дедукції і доведення їх зажадало б визнання ще більш загального, більш безпосереднього, тобто аксіом ще більш високого рівня [5, с. 223].

В. Сидоренко звертає увагу на те, що правові аксіоми мають велике значення для функціонування механізму правового регулювання [6, с. 44-45]. Вони є базовими положеннями, на яких ґрунтується право, і відображають загальноприйняті принципи, які не можуть бути заперечені. Правові аксіоми допомагають встановити стабільність правової системи [6, с. 44-45]. Це дає можливість забезпечити єдність права і знизити ризик виникнення юридично несприятливих наслідків [6, с. 44-45]. Вони відіграють значну роль в забезпеченні режиму законності, що виступає функціональним елементом механізму правового регулювання. Правові аксіоми є важливим інструментом для вирішення правових питань [6, с. 44-45]. Вони допомагають встановити загальноприйняті принципи, на основі яких можна приймати рішення в складних правових ситуаціях в процесі правозастосування. Правові аксіоми допомагають забезпечити захист прав людини і свобод [6, с. 44-45]. Вони є основою для створення законів, які захищають права людини та допомагають уникнути юридичної несправедливості, тим самим забезпечують розвиток різних сфер життєдіяльності відповідно до змін у суспільстві [6, с. 44-45]. Отже, правові аксіоми є специфічними різновидами юридичних правил (принципів), вироблених під час тривалого розвитку юридичної теорії та практики [6, с. 44-45]. Будучи результатом позитивного досвіду людства, вони відіграють важливу регулятивно-організуючу роль у сфері упорядкування суспільних відносин та мають велике значення для забезпечення дієвості механізму правового регулювання, шляхом визначення фундаментальних принципів, якими слід керуватися при розробці нових та удосконаленні існуючих правових регуляторів [6, с. 44-45]. Вони забезпечують основу для оцінки дієвості механізму правового регулювання, що відповідають потребам і цінностям конкретного суспільства [6, с. 44-45].

Таким чином, правові аксіоми доповнюють собою класичні норми права і служать важливим інструментальним засобом регулювання найбільш складних суспільних відносин, допомагають уникати скрутних ситуацій в правозастосуванні і юридичних колізій.

Список використаних джерел:

1. Зеленко І. П. Правові аксіоми: підходи до розуміння. Наукові записки. Серія: Право. 2020. Вип. 9. С. 8-12.
2. Вовк В. М. , Волуйко О. М. Аксиоматична природа правового знання. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Сер.: ПРАВО. 2022. Вип. 69. С. 20-24.
3. Кройтор В. А. Правові аксіоми в цивільному судочинстві. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2018. № 32. С. 47-51.
4. Яслик В. І. , Гатала І. Ю. Правові фікції в законодавстві: теоретико-прикладний аспект. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 11. С. 834-837.
5. Петрова Л. В. Методологія права. Книга для читання. Х.: 2004. 408 с.
6. Сидоренко В. В. Правові аксіоми в аспекті забезпечення дієвості механізму правового регулювання. Юридичний бюлетень. 2023. Вип. 28. С. 40-45.